**8D04203 – «Құқықтану» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған Жұмадилова Назерке Серікжанқызының «Дербес деректерді заңсыз жинаумен, өңдеумен және таратумен байланысты қылмыстық құқық бұзушылықтарды сотқа дейінгі тергеп-тексерудің қылмыстық-процестік мәселелері» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына отандық ғылыми кеңесшінің**

**ПІКІРІ**

Жұмадилова Назерке Серікжанқызының диссертациялық зерттеуі қылмыстық-процестік құқық, ақпараттық құқық және цифрлық қауіпсіздік салалары үшін өзекті ғылыми-практикалық мәселеге арналған. Диссертацияда дербес деректерді заңсыз жинаумен, өңдеумен және таратумен байланысты қылмыстық құқық бұзушылықтарды сотқа дейінгі тергеп-тексерудің теориялық негіздері, процестік ерекшеліктері, дәлелдеу мәселелері және құқық қолдану практикасын жетілдіру жолдары кешенді түрде қарастырылған.

Зерттеу тақырыбының өзектілігі цифрлық технологиялардың қарқынды дамуымен, ақпараттық жүйелердің қоғамдық қатынастардың барлық саласына енуімен және дербес деректердің құқықтық айналымының күрделенуімен айқындалады. Дербес деректер жеке тұлғаны сипаттайтын мәліметтер жиынтығы ретінде азаматтың құқықтық мәртебесіне, жеке өміріне, ақпараттық қауіпсіздігіне, мүліктік мүдделеріне және цифрлық ортада қорғалуына тікелей қатысты. Оларды заңсыз жинау, өңдеу, пайдалану, тарату немесе үшінші тұлғаларға беру адамның жеке және отбасылық құпиясына, ар-намысы мен қадір-қасиетіне, мүліктік қауіпсіздігіне және цифрлық ортадағы құқықтарының қорғалуына елеулі зиян келтіруі мүмкін.

Қылмыстық процесте дербес деректер істі жан-жақты, толық және объективті шешуге қажетті дәлелдемелік ақпарат ретінде пайдаланылуы мүмкін. Оларды алу, бекіту, сақтау, пайдалану және құпиялылығын сақтау кезінде адамның конституциялық құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету міндеті туындайды. Сондықтан дербес деректерді қорғау қылмыстық сот ісін жүргізудің әділдігімен, заңдылық қағидатымен, дәлелдемелердің жол берілетіндігімен, жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығымен және процеске қатысушылардың қауіпсіздігін қамтамасыз етумен тығыз байланысты.

Жұмадилова Назерке Серікжанқызы зерттеу мәселесін жүйелі әрі жан-жақты қарастырған. Диссертацияда дербес деректердің құқықтық табиғаты, олардың қылмыстық процестегі орны, оларды қорғаудың ұлттық құқықтық базасы мен осы саладағы мемлекеттік саясат бағыттары талданған. Сонымен қатар дербес деректерді заңсыз жинаумен, өңдеумен және таратумен байланысты қылмыстық істерді сотқа дейінгі тергеп-тексерудің процестік ерекшеліктері ашылған. Зерттеудің құрылымы теориялық-әдіснамалық мәселелерден нақты процестік тетіктер мен практикалық ұсынымдарға дейін бірізділікпен құрылған.

Зерттеудің маңызды бағыттарының бірі – дербес деректердің қылмыстық процестегі құқықтық табиғатын айқындау. Автор дербес деректерді арнайы құқықтық режимі бар және ерекше қорғалуға тиіс ақпарат ретінде қарастырады.

Бұл тәсілдің ғылыми негізділігі қылмыстық процесте дербес деректерді пайдалану дәлелдеу мақсатымен қатар адамның негізгі құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау міндетіне де сай келуге тиіс екенімен түсіндіріледі. Диссертацияда дербес деректердің дәлелдемелік маңызы мен олардың құқықтық қорғалуы арасындағы арақатынас дәйекті ашылған.

Зерттеуде дербес деректерге қатысты қылмыстық құқық бұзушылықтарды тергеп-тексерудің ерекшеліктері ғылыми тұрғыдан негізделген. Автор дәлелдеу пәнін айқындау, құқық бұзушылықтың жасалу тәсілін анықтау, цифрлық іздерді табу және бекіту, электрондық дәлелдемелердің жол берілетіндігін бағалау мәселелерін қарастырған. Ақпараттық жүйелерден, деректерді ұстаушылардан, дербес деректер операторларынан, байланыс операторларынан және интернет-провайдерлерден мәліметтер алу тәртібіне назар аударылған. Бұл мәселелер құқық қолдану практикасы үшін маңызды, өйткені аталған құқық бұзушылықтар көбіне цифрлық ортада жасалады. Оларды тиімді тергеп-тексеру арнайы білімді, цифрлық құзыреттілікті, нақты процестік тәртіпті және ақпараттық қауіпсіздік талаптарын сақтауды қажет етеді.

Диссертацияда процестік кепілдіктерді жетілдіру мәселесіне ерекше назар аударылған. Автор тергеу әрекеттері барысында дербес деректерді заңсыз жария етуге жол бермеу, процеске қатысушылардың жеке мәліметтерін қорғау, алынған электрондық ақпараттың сақталуын қамтамасыз ету және тергеу құпиясын сақтау қажеттігін негіздейді. Адамның құқықтары мен бостандықтарын шектейтін процестік шараларды қолдану кезінде заңдылық, негізділік, қажеттілік және пропорционалдылық қағидаттарын сақтау талаптары дәйекті тұжырымдалған. Аталған тұжырымдардың қылмыстық процесс ғылымы мен құқық қолдану практикасы үшін ғылыми және қолданбалы маңызы бар.

Диссертацияның ғылыми жаңалығы дербес деректерді қорғауды қылмыстық процестің міндеттерімен, дәлелдеу институтымен және сотқа дейінгі тергеп-тексерудің процестік кепілдіктерімен өзара байланыста зерттеуден көрінеді. Дербес деректерді қорғаудың ақпараттық, азаматтық және әкімшілік-құқықтық қырларымен қатар, жұмыста олардың қылмыстық-процестік ерекшеліктері арнайы зерттелген. Дербес деректерді дәлелдемелік айналымдағы ерекше ақпарат ретінде қарастыру және оларды қорғаудың процестік кепілдіктерін негіздеу зерттеудің ғылыми тұрғыдан құнды нәтижелері болып табылады.

Зерттеуде қолданылған әдістер қойылған мақсат пен міндеттерге сәйкес келеді. Автор формальды-құқықтық әдіс арқылы ұлттық заңнаманың мазмұнын ашқан, салыстырмалы-құқықтық әдіс негізінде шетелдік тәжірибені салыстыра талдаған. Жүйелік-құрылымдық талдау дербес деректерді қорғаудың қылмыстық-процестік тетіктерін өзара байланыста қарастыруға мүмкіндік берген. Құқық қолдану практикасын талдау зерттеудің эмпирикалық негізін нығайтып, оның практикалық маңызын арттырған.

Жұмадилова Назерке Серікжанқызы диссертациялық жұмысты орындау барысында жоғары ғылыми жауапкершілік, дербестік және зерттеушілік мәдениет танытты. Докторант зерттелетін мәселенің теориялық және

практикалық қырларын терең меңгергенін, ғылыми әдебиеттермен жүйелі жұмыс істей алатынын, нормативтік құқықтық материалдарды талдау және өз тұжырымдарын дәйекті негіздеу қабілетін көрсетті. Диссертацияда құқықтық ұғымдар дәл әрі орынды қолданылған, академиялық стиль сақталған, қорытындылар мен ұсынымдар зерттеу мазмұнымен қисынды байланыстырылған.

Зерттеудің практикалық маңызы алынған ғылыми нәтижелерді сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін жетілдіруде, прокурорлық қадағалау барысында дербес деректердің қорғалуын қамтамасыз етуде және сот практикасында электрондық дәлелдемелерді бағалауда қолдану мүмкіндігімен айқындалады. Автордың ұсынымдарын дербес деректерді өңдейтін ұйымдар мен құқық қорғау органдарының өзара іс-қимылын реттеуде де пайдалануға болады. Зерттеу нәтижелері жоғары оқу орындарының оқу процесінде, ғылыми зерттеулерде, құқық қорғау органдары қызметкерлерін даярлауда және әдістемелік ұсынымдар әзірлеуде қолдануға жарамды.

Зерттеудің ғылыми нәтижелері диссертация тақырыбы бойынша дайындалған ғылыми жарияланымдарда апробацияланған. Бұл автордың тақырып бойынша жүйелі ғылыми ізденіс жүргізгенін және зерттеу нәтижелерін ғылыми ортада талқылауға ұсынғанын көрсетеді.

Жұмадилова Назерке Серікжанқызының диссертациялық жұмысы мазмұны, құрылымы, ғылыми жаңалығы, теориялық және практикалық маңызы, сондай-ақ әдіснамалық тұтастығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылатын диссертацияларға қойылатын талаптарға сәйкес келеді. Жұмыс қылмыстық-процестік құқық ғылымындағы өзекті мәселені шешуге бағытталған, дербес орындалған және аяқталған ғылыми зерттеу ретінде оң бағаланады.

Жоғарыда баяндалғандардың негізінде Жұмадилова Назерке Серікжанқызының «Дербес деректерді заңсыз жинаумен, өңдеумен және таратумен байланысты қылмыстық құқық бұзушылықтарды сотқа дейінгі тергеп-тексерудің қылмыстық-процестік мәселелері» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы 8D04203 – «Құқықтану» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін жария қорғауға ұсынылады.

**Ғылыми кеңесші,**
**Ұлттық заң академиясының академигі,**
**Академик Ә.Қуатбеков атындағы**
**Халықтар достығы университетінің**
**профессоры, философия докторы (PhD)** **А.К. Жанибеков**

Академик Ә.Қуатбеков атындағы Халықтар достығы университеті
Гуманитарлық-педагогикалық факультет
Кадр бөлімі